

ARCHEOLÓGIA BARBAROV 2009

Hospodárstvo Germánov

Sídliskové a ekonomické štruktúry
od neskorej doby laténskej po včasný stredovek



Ján Beljak - Gertrúda Březinová - Vladimír Varsik

(editori)

ARCHEOLÓGIA BARBAROV 2009



Tomus
X

Nitra 2010

ARCHEOLÓGIA BARBAROV 2009

Hospodárstvo Germánov

**Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej
po včasný stredovek**

Zborník referátov z V. protohistorickej konferencie

Nitra, 21. – 25. septembra 2009

ARCHAEOLOGY OF THE BARBARIANS 2009

Economy of the Germans

**Settlement and Economic Structures from the Late La Tène Period till the Early
Middle Ages**

Proceedings of the Vth protohistorical conference held in Nitra,

21st – 25th September 2009

**Ján Beljak - Gertrúda Březinová - Vladimír Varsík
(editori)**

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

COMMUNICATIONES

INSTITUTI ARCHAEOLOGICI NITRIENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARUM SLOVACAE



TOMUS X

NITRAE MMX

**ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED
NITRA**

**Ján BELJAK - Gertrúda BŘEZINOVÁ – Vladimír VARSÍK
(editori)**

**ARCHEOLÓGIA BARBAROV 2009
Hospodárstvo Germánov
Sídľiskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej
po včasný stredovek**

**ARCHAEOLOGY OF THE BARBARIANS 2009
Economy of the Germans
Settlement and Economic Structures from the Late La Tène Period till
the Early Middle Ages**

**Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Staré Slovensko: Dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek
Zmluva III/1/2009**

a

grantového projektu VEGA č. 2/0159/09.

Tlač publikácie podporil Nitriansky samosprávny kraj.

NITRA 2010

Ján Beljak - Gertrúda Březinová – Vladimír Varsik (editori)

ARCHEOLOGÍA BARBAROV 2009: HOSPODÁRSTVO GERMÁNOV

Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek

NITRA – 2010

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE
Communicationes, Tomus X



Vydal
© Archeologický ústav SAV Nitra

Recenzenti – Prof. Janka Hečková, Prof. Eduard Krekovič

Zostavovatelia a výkonní redaktori – PhDr. Ján Beljak, PhD., PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.,
PhDr. Vladimír Varsik, CSc.

Počítačová sadzba – Zuzana Turzová

Anglické a nemecké preklady – autori, pokiaľ nie je uvedené inak

Tlač – VEDA, VYDAVATEĽSTVO SAV, BRATISLAVA

Rozširuje a objednávky prijíma – Archeologický ústav SAV
Akademická 2, 949 21 Nitra
tel.: +42 / 37 / 6943 209
fax.: +421 / 37 / 733 56 18
e-mail: gabriela.holkova@savba.sk

Za znenie a obsah príspevkov, ako aj za kvalitu obrazových príloh zodpovedajú autori.

Na obálke - figurálna scéna s roľníckym motívom na krčahu z 5. storočia zo Sikenice-Veľkého Peseku (podľa T. Kolníka 1984).

ISBN 978-80-89315-24-6

OBSAH – INHALT – SUMMARY

PREDSLOV	9
PREFACE	10

HOSPODÁRSTVO GERMÁNOV

SÍDLISKOVÉ A EKONOMICKÉ ŠTRUKTÚRY OD NESKOREJ DOBY LATÉNSKEJ PO VČASNÝ STREDOVEK

Igor BAZOVSKÝ

Depot z doby rímskej z Dunajskej Lužnej	13
Ein römerzeitliches Depot aus Dunajská Lužná	26

Zora MIKLÍKOVÁ

Archeozoologická analýza predmetov z depotu v Dunajskej Lužnej	27
--	----

Ján BELJAK

Germánska osada v Šarovciach	33
Die germanische Siedlung aus Šarovce	66

Zdeněk BENEŠ

Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách	67
Dobroměřice at Louny and Březno at Chomutov – two settlement sites of Roman Age Period in northwestern Bohemia	111

Gertrúda BŘEZINOVÁ

Sídliisko z neskorolátenskej polohy Zámeček v Šuranych, Nitrianskom Hrádku	113
The settlement of the Late La Tène site Zámeček in Šurany, Nitriansky Hrádok	128

Radoslav ČAMBAL – Vladimír MINÁČ – Lev ZACHAR

Laténske objekty 3/78 a 7/78 zo Senca-Svätého Martina	131
Latènezeitliche Objekte 3/78 und 7/78 aus Senec-Svätý Martin	153

Gabriel FUSEK – Jozef ZÁBOJNÍK

Frühslawisches Siedlungsobjekt aus Suchohrad. Zur Problematik der langobardisch-slawischen Beziehungen	155
Včasnoslávanský sídliskový objekt zo Suchohradu. K problematike longobardsko-slovanských vzťahov ..	179

Mária HAJNALOVÁ – Vladimír VARSÍK

Kvádské roľníctvo na Slovensku z pohľadu archeológie a archeobotaniky	181
Arable farming of Quadi in Slovakia from archaeological and archaeobotanical perspective	221

Alexander CHRÓSZCZ – Maciej JANECZEK – Zora MIKLÍKOVÁ

Animal remains from Liptovská Mara, northern Slovakia: a preliminary report	225
Zvyšky zvierat z Liptovskej Mary: predbežná správa	236

Piotr KACZANOWSKI – Judyta RODZIŃSKA-NOWAK

Gospodarka mieszkańców osady kultury przeworskiej w Jakuszowicach	239
Economy of the Przeworsk Culture Settlement in Jakuszowice	246

Balázs KOMORÓCZY – Marek VLACH

Využití GIS pro výzkum římského vojenského zásahu na barbarské území ve střední Evropě v době markomanských válek - úvod do problematiky a perspektivy	247
Application of GIS in research of Roman military impact on barbarian territory in central Europe during Marcomannic wars - introduction and perspectives	285

Artur KURPIEWSKI – Krzysztof NARLOCH

Osada ludności kultury przeworskiej w Kowalu, woj. Kujawsko-pomorskie, Polska (stanowisko 14)	291
Przeworsk cultures settlement in Kowal, Kuyavia-Pomorania Province, Poland (site 14)	308

Klára KUZMOVÁ

Taviaci téglák z drevozemného tábora v Iži	309
A crucible from earth-and-timber fort at Iža	314

Marek PARKMAN – Petr ZAVŘEL

Nové objevy na sídlišťích doby římské v jižních Čechách.	315
Neue Entdeckungen in germanischen Siedlungen vom Beginn der römischen Kaiserzeit in Südböhmen ...	337

Peter ROTH

Metalurgia železa Keltov a Germánov	341
Iron Metallurgy of Celts and Germans	349

Vladimír SALAČ

K rozsahu a významu tzv. keltského dědictví v hospodářství starší doby římské v Čechách a ve střední Evropě	351
Zu Umfang und Bedeutung des sgn. keltischen Erbes in Wirtschaft der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen und Mitteleuropa	369

Radko SEDLÁČEK – František KAŠPÁREK – Jan JÍLEK

Sídlištní nálezy z doby římské z Mikulovic, okr. Pardubice (stav k roku 2008)	371
The finds from settlement Mikulovice, distr. Pardubice from Roman Period (until 2008)	408

Jakub HALAMA

Analýza fragmentu terra sigillaty	410
Analysis of terra sigillata fragment	411

Martin HLOŽEK

Chemická analýza římsko-provinciální tutulovité spony typu Riha 7.11.2 z Mikulovic pomocí elektronové mikroskopie	412
The analysis of the tutulus-shaped fibula Riha 7.11.2 type from Mikulovice, performed with the help of SEM/EDX.....	415

Jiří ŠURA

Nerosty a horniny nalezené v objektu č. 17	416
Minerals and stones from feature no. 17	418

JACEK SKOWRON

Obiekty produkcyjne z osad ludności kultury przeworskiej w Polsce środkowej	419
Erzeugungsobjekte von Przeworsk - Kultur in Mittelpolen	446

Bohuslav ŠEBESTA

- Príspevok k interpretácii vybraných objektov z germánskych sídlisk v Branči-Helyföldeku a Chotíne-Delihegy 449
Contribution to the interpretation of selected features from the Germanic settlements in Branč-Helyföldek and Chotín-Delihegy 464

Tereza ŠTOLCOVÁ – Titus KOLNÍK

- Tkáčske dielne z neskorej doby rímskej v Cíferi-Páci 467
Weaving workshops from the Late Roman Period in Cífer-Pác 485

Kamil ŠVAŇA

- Germánska na kruhu točená keramika z kvádskeho pohrebiska juhozápadného Slovenska
Poznámky k vplyvu rímskych technológií na germánsku hrnčiarsku produkciu 489
Germanic wheel-made pottery from the Quadic cemeteries of south-western Slovakia
Comments on the influence of Roman technologies on the Germanic pottery production 499

Vladimír TURČAN

- K vývoju sídelnej štruktúry východného úpätia Malých Karpát v dobe rímskej 501
Zur Entwicklung der Siedlungsstruktur am östlichen Fuß der Kleinkarpaten
in der römischen Kaiserzeit 507

Dagmar VACHŮTOVÁ – Tomáš ZEMAN

- Výrobní objekty z nově objevené germánské osady v Hrubé Vrbce 509
Manufacturing features from the newly discovered settlement at Hrubá Vrbka 525

Lubomír PROKEŠ – Pavla MUSILOVÁ

- Pokus o aplikaci infračervené spektrometrie (FTIR) k analýze materiálu z pecí z doby římské z Hrubé Vrbky a Mikulovic 527
An attempt for the application of infrared spectrometry (FTIR) in the analysis of calcareous substances from the Roman Age ovens in Hrubá Vrbka and Mikulovice 534

Daniel ŽYCHLIŇSKI

- Roszarnia lnu ze stanowiska 21 w Daniszewie, pow. Koło, woj. wielkopolskie jako przyczynek do poznania gospodarki ludności kultury przeworskiej z początków młodszego okresu przedrzymskiego 537
Die Sprühanlage von Daniszew, Fdst. 21 - einige Bemerkungen zur Wirtschaft der Przeworsk-Kultur in den Anfängen der jüngeren vorrömischen Eisenzeit 543

VARIA

Jakub HALAMA

- Jak vysvětlit nález sigillatové mísy z Neratovic? Možnosti interpretace a kontext zajímavého nálezu 547
How to explain find of terra sigillata bowl from Neratovice? Possibilities of interpretation and context of the interesting find 577

Lenka HALÁSOVÁ

- Germánska keramika zo žiarových hrobov 1. storočia n. l. v Čechách a na Slovensku 579
Germanic pottery from cremation graves of the 1st century AD in Bohemia and Slovakia 594

Pavel HORNÍK – Jan JÍLEK

- Polokulovitá štítová puklice typu Jahn 8 ze sbírek Městského muzea a galerie v Hlinsku 597
Semi-spherical shield boss of the Jahn 8 type of the Municipal Museum and gallery in Hlinsko 602

Soňa KLANICOVÁ

- Germánské osídlení na katastru obce Pasohlávky z hlediska nálezů keramiky typu terra sigillata 603
Germanische Besiedlung im Gemeindegkataster von Pasohlávky aus der Sicht der Terra Sigillata Funde 613

Titus KOLNÍK

- Stráže-Krakovany a Ostrovany/Osztrópataka. Poznámky k novým súvislostiam a nálezom z hrobov germánskej elity 615
Stráže-Krakovany und Ostrovany/Osztrópataka. Neue Funde und Angaben zu den Gräbern der germanischen Elite 637

Štěpánka KUČKOVÁ – Jiří VÁVRA – Radovan HYNEK – Milan KODÍČEK

- Analýza obsahu keramických a sklenených nádob metódou peptidového mapování 639
Analyses of organic deposits in ceramic and glass vessels by peptide mass mapping 644

Jana MINAROVIECH

- Hypotetická rekonštrukcia rímskeho drevozemného tábora v Iži 645
Hypothetical reconstruction of the earth-and-timber fort at Iža 653

Krzysztof NARLOCH

- Römische Gesichtshelme aus Germanien. Ein Beitrag zur Diskussion über die Funktion 655
Rzymskie hełmy z zasłonami z Germanii. Przyczynek do dyskusji nad funkcją 660

Anna Magdalena REMBISZ

- An attempt of interpretation of human bodies with the strings from the Germania's bogs 661
Próba interpretacji zwłok ludzkich ze sznurem z bagien Germanii 666

Mirosław RUDNICKI

- Zawieszki trapezowate z terenu grupy olsztyńskiej - świadectwo kontaktów ze Słowianami? 669
Die trapezförmigen Anhänger aus dem Gebiet der Olsztyn-Gruppe - ein Zeugnis der Kontakten mit der Slawen? 686

Luboš RYPKA

- Údajný pozdně římský žárový hrob z Březánek, okr. Teplice. Poznámky k tradičně mylně lokalizovanému nálezu bohatého hrobu ze severozápadních Čech 687
Ein angeblich spätkaiserzeitliches Brandgrab aus Březánky, Bez. Teplice. Bemerkungen zum traditionell irrtümlich lokalisierten Befund eines reichen Grabes in Nordwestböhmen 697

Jaroslava SCHMIDTOVÁ

- Nové hrobové nálezy z Bratislavy-Rusoviec s germánskymi nádobami. Výskum Múzea mesta Bratislavy v roku 2008 701
New graves from Bratislava-Rusovce with Germanic vessels. Excavation of Bratislava City Museum 709

Anton FIALA

- Nálezy římských mincí z Rusoviec v roku 2008 710

Alena ŠEFČÁKOVÁ

- Stručná antropologická analýza ľudských kostier z Kováцsovej ulice v Bratislave-Rusovciach 711

David VÍCH

- Nálezy doby římské na středním toku řeky Loučné 713
Die Funde aus der römischen Kaiserzeit am Mittelteil des Flusses Loučná 726

Program V. protohistorické konferencie „Keltské, germánske a včasnoslávské osídlenie“

Zoznam účastníkov

PREDSLOV

V. PROTOHISTORICKÁ KONFERENCIA „KELTSKÉ, GERMÁNSKE A VČASNOSLOVANSKÉ OSÍDLLENIE“

Konferencia sa konala 21. až 25. 9. 2009 v priestoroch Archeologického ústavu SAV v Nitre. Do osemdesiat odborníkov z Čiech, Poľska a Slovenska sa zaoberalo predovšetkým hlavnou témou konferencie, ktorá bola zameraná na hospodárstvo Germánov, sídliskové a ekonomické štruktúry od neskej doby laténskej po včasný stredovek. V samostatnom bloku odzneli referáty o nových objavoch a hrobách germánskej nobility z 3. až 6. storočia (Krakovany-Stráže a Poprad-Matejovce na Slovensku a Podolí-Žuráň na Morave). Na príprave vedeckého stretnutia sa organizačne podieľali okrem Archeologického ústavu SAV v Nitre aj Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave, Archeologické múzeum SNM v Bratislave a Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV.

Konferenciu otvoril a účastníkov na pôde ústavu privítal riaditeľ PhDr. M. Ruttkay, CSc. Odznelo 46 referátov, ktoré boli rozdelené do siedmich blokov, množstvo diskusných príspevkov a prezentovaných bolo niekoľko posterov. Potešiteľné je, že na prednáškach sa zúčastnili aj študenti z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a z Trnavskej univerzity v Trnave.

Súčasťou programu bola aj exkurzia do Bratislavy a okolia (23. 9. 2009). Na hradnom vrchu sme mali možnosť vidieť unikátne nové nálezy rímskych architektúr z obdobia tesne pred prelomom letopočtov (B. Lesák, M. Musilová, B. Resutík). V Archeologickom múzeu SNM nás privítal riaditeľ múzea PhDr. J. Bartík, PhD. a prezreli sme si viaceré inštalované archeologické expozície. Naša cesta viedla ďalej na Národnú kultúrnu pamiatku Devín (K. Harmadyová a D. Divileková) a do rímskeho vojenského tábora z 1. až 4. storočia v Rusovciach-Gerulate (J. Schmidtová). Spoznanie najvýznamnejších archeologických lokalít a nálezov umožnila návšteva výstavy v Ponitrianskom múzeu v Nitre (24. 9. 2009), ktorá bola venovaná 70. výročiu hostujúcej inštitúcie (J. Ruttkayová).

Propagačnými prospektami o Nitre konferenciu podporil NISYS – Mesto Nitra a Nitriansky samosprávny kraj, ktorý prispel aj na vydanie publikácie.

Predkladaný, v poradí už piaty zborník „Archeológie barbarov“ obsahuje príspevky, ktoré odzneli na konferencii. Zaradili sme aj pôvodne prihlásené referáty, ktoré však z rôznych dôvodov odznieť nemohli. Väčšina z nich sa venuje hospodárskym aktivitám a ich archeologickým dokladom (nástroje, dielne, výrobné objekty, depoty, archeozoologické a archeobotanické analýzy) v protohistorickom období. Na konferencii sa diskutovalo aj o odraze ekonomickej činnosti v sídliskových štruktúrach keltských a germánskych osád. V kategórii „Varia“ sú predstavené nové nálezy, výskumy, metódy ako aj výsledky magisterských a doktorandských prác.

Ján Beljak, Gertrúda Březinová, Vladimír Varsík



Archeologický ústav SAV
v Nitre



Katedra klasickej archeológie
Trnavskej univerzity
v Trnave



Archeologické múzeum SNM
v Bratislave



Slovenská archeologická
spoločnosť pri SAV

PREFACE

THE VTH PROTOHISTORICAL CONFERENCE „CELTIC, GERMANIC AND EARLY SLAVONIC OCCUPATION“

The conference was held from 21st till 25th September 2009 at the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences in Nitra. Around 80 specialists from the Czech Republic, Poland and Slovakia devoted their scientific attention mainly to the main conference topic focused on the economy of the Germans, and settlement and economic structures from the Late La Tène Period till the Early Middle Ages. In the separated session the papers were presented about the new discoveries and graves of the Germanic elite from the 3rd to the 6th cent. AD (Krakovany-Stráže and Poprad-Matejovce in Slovakia, Podolí-Žuráň in Moravia). Besides the Institute of Archaeology of the Slovak Academy of Sciences, the Department of Classical Archaeology of the Trnava University in Trnava, the Archaeological Museum of the Slovak National Museum in Bratislava, and the Slovak Archaeological Society by the Slovak Academy of Sciences co-organized the conference.

Conference was opened and the participants were welcomed by the Institute of Archaeology Director PhDr. Matej Ruttkay, CSc. Fortysix papers were presented, divided into seven sessions, many discussion contributions, and eight posters. The organizers were pleased by the participation in audience of the students of archaeology from the Constantine the Philosopher University in Nitra and from the Trnava University in Trnava.

The program also included participants' excursion to Bratislava and its surroundings on 23rd September 2009. At the Castle Hill in Bratislava, the in situ unique finds of the Roman architectures from the period immediately before the turn of eras were presented to the participants (guided by B. Resutík, G. Musilová and B. Lesák). In the Archaeological Museum of the Slovak National Museum, the visitors were welcomed by its director PhDr. J. Bartík, PhD., and were guided through the newest archaeological exhibitions. The excursion then directed to the Devín Castle (guided by K. Harmadyová and D. Divileková) and to the Roman military camp dated to the 1st – 4th cent. AD in Bratislava-Rusovce/Gerulata (J. Schmidtová). The visit to the Nitra museum in Nitra (J. Ruttkayová) gave an opportunity to learn about the most important archaeological sites and finds from the exhibition devoted to the 70th anniversary of the Institute of Archaeology SAS.

The conference was supported by the promotional materials by NISYS-Nitra town and Nitra municipal district that also contributed to the publishing of proceedings.

The presented volume, already the fifth in the series “Archaeology of the Barbarians”, contains papers that were presented on the conference. It also includes originally registered contributions, which from various reasons could not be presented. The majority of them are devoted to the economic activities and their archaeological records (tools, workshops, industrial objects, hoards, archaeozoology and archaeobotany) in the early historical periods. During the conference also reflections of economic activities on the internal structures of Celtic and Germanic settlements were discussed. New findings, excavations, methods and brief results of Mgr. and PhD. thesis are published in the category “Varia”.

Ján Beljak, Gertrúda Březinová, Vladimír Varsik

Translated by L. Benediková